

Religiózný cestovný ruch v Nitre a jeho špecifiká

Alfred KROGMANN

Abstract: *In the region of Slovakia the religious tourism has long tradition which lasted for even in the period after the second world war affected by persecution of church. The object of this paper is to point out the Nitra city like the centre of this form of tourism. We will study history and infrastructure significant for religious tourism.*

Key words: *religious tourism, pilgrim tourism, infrastructure*

Úvod

Religiozita, a tým aj religiózny cestovný ruch je na Slovensku historicky pevne zakorenená. Nevymazalo ho ani obdobie rokov 1948 – 1989, ktoré bolo etapou náboženských reštrikcií. Až po spoločenských zmenách v novembri 1989 došlo k skutočnej slobode vierovyznania, čím sa posilnilo postavenie religiózneho cestovného ruchu a v rámci neho aj pútnického cestovného ruchu.

Cieľom práce je poukázať na religiózny cestovný ruch v meste Nitra, jeho históriu a infraštruktúru, ktorá je pre uvedenú formu cestovného ruchu významná.

Zhodnotenie literatúry

Religiózný cestovný ruch je špecifický motiváciou účastníkov a tiež aj jeho samotnými predpokladmi. Pre ich analýzu je vhodné vychádzať z funkčno–chorologického členenia predpokladov pregnantne formulovaných Mariotom P. (1983). Analýza literárnych zdrojov sa obmedzuje takmer výhradne na pramene zahraničnej proveniencie.

Z kategórie **lokalizačných predpokladov** je zrejma prevaha analýz predmetu a histórie kultu. V kresťanstve sú nimi zväčša sochy, s ktorými sú späté zázračné udalosti. Analýza kultu je logicky realizovaná vo väčšine prác, napr. Kaperová I. (2004), Szczepankiewicz–Batek J. (2004), Czyrwik–Sołjan I. (1993).

V rámci **realizačných predpokladov** religiózných centier je zrejma odlišnosť od iných stredísk cestovného ruchu. V prípade religiózných centier dominujú hromadné, cenovo prístupnejšie ubytovne; čo potvrdzuje napr. štúdiá Andryszczakovej A. (2005).

Typickou črtou centier religiózneho turizmu sú obchody s devocionáliami. Ich polohou v meste Lurdy sa zaoberajú napr. Rinschede G. (1989), resp. Pihet Ch., Violier Ph. (1993).

Analýzy **selektívnych predpokladov** sú limitované štúdiom základných štatistických údajov o účastníkoch púte, získaných anketovým šetrením. Tak je tomu najmä v prácach napr. Kaperovej, I. (2002) a Čuku P. (1998).

K selektívnym predpokladom je možné zaradiť aj **percepciu prostredia** navštíveného územia. Z vyššie uvedených dôvodov je aj štúdium percepcie v strediskách cestovného ruchu pútnikmi málo frekvencované. Je zastúpené predovšetkým prácou Pihet Ch., Violier Ph. (1993), ktorí hodnotia plynulosť dopravy, kvalitu ubytovania, ponuku a ochotu personálu v reštauráciách v Lurdoch.

Religiózný cestovný ruch v meste Nitra

Rozvoj religiózne motivovaného turizmu úzko súvisí s bohatou históriou mesta, ktorej dominuje príchod vierozvestcov sv. Konštantína a Metoda na naše územie, ako aj silný vplyv cirkvi na dianie v meste.

Pre realizovanie podujatí podobného druhu má Nitra veľmi dobrú dopravnú dostupnosť najmä cestnou dopravou, ktorá je v súčasnom turizme najpreferovanejšia. Mesto je významnou dopravnou križovatkou ciest severojužného a východozápadného smeru.

V súčasnosti je religiózný cestovný ruch v Nitre koncentrovaný do dvoch rôznych častí mesta - na Kalváriu a hrad, s rôzne dlhou tradíciou.

Pútnické miesto Nitra - Kalvária

Kalvária sa vypína nad juhovýchodnou časťou Nitry a stojí na vápencovom vrchu na pravom brehu rieky Nitry. Pútnické miesto patrí do dekanátu Nitra v Nitrianskej diecéze a je spravované samostatnou farnosťou Nitra – Kalvária.

Kalvária je klasifikovaná ako pútnické miesto väčšieho regionálneho významu s veľkým počtom pútnikov počas konania pútí a s menším počtom pútnikov počas celého roka. Je uznaným pútnickým miestom cirkevnou vrchnosťou ako mariánske pútnické miesto.

Kult uctievania je viazaný na drevenú Pietu. Pútnická tradícia sa datuje do roku 1747 (Zemene, M. R., 1998). Uskutočňovali sa predovšetkým púte na tzv. Veľkú Matku Božiu (15.9. – sviatok Sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska) a Malú Matku Božiu (8.9. – sviatok narodenia Panny Márie). Púte vykonávali meštania pravidelne od roku 1747 na základe sľubu formulovanom v listine z 20.12. 1765, v ktorej sa zaviazali vypraviť každoročne procesiu na sviatok Nanebovzatia Panny Márie (15.8.) pod vedením kňaza. Cieľom procesie sa stal kostol Matky Božej, kde sa mala slúžiť svätá omša s kázňou. Sľub dali biskupovi za to, že mestu odpustil veľké dlžoby a obdaroval mesto mestským domom (Čičo, M., 2002). Tradícia bola výrazne obmedzená počas totalitného režimu, kedy sa púť mohla konať iba vo vnútri kostola, čo negatívne ovplyvnilo účasť veriacich. K obnoveniu pútnictva v tradičnom rozsahu došlo až po roku 1989. Náboženská sloboda, získaná po roku 1989, sa prejavila aj v tom, že sa na Kalvárii začala kreaovať aj pútnická tradícia na počesť sv. Cyrila a Metoda (5.7.), ktorá sa na tomto mieste konala do roku 2005.

Kostol Matky Božej je prvýkrát spomínaný v listine uhorského kráľa Bela IV. z roku 1248 a spravoval ho rád sv. Františka, ktorý sa v Nitre usadil po tatárskom plienení. Neskôr však vyhorel a františkáni ho opustili. Interiéru dominuje obraz Nanebovzatia Panny Márie, ktorého autorom je G. Shüle.

Súčasťou pútnického miesta je aj **krížová cesta** na Kalváriu. Podľa Čiča, M., (2002) bola vybudovaná na prelome 18. a 19. storočia.

Kaplnku Lurdskej Panny Márie vo vápencovej **jaskyni** pod Kalváriou postavili mariánski ctelia v roku 1913.

Súčasťou pútnického miesta je aj kláštor, ktorý dal pri kostole Matky Božej v Nitre postaviť v roku 1765 biskup J. G. Zubrohľavský. V roku 1925 nad prízemím kláštora postavili jedno poschodie Misiónári Spoločnosti Božieho Slova, ktorí v bezprostrednej blízkosti vybudovali aj trojpodlažný **Misijný dom** Matky Božej, ktorý sa začal stavať v júni 1927.

Hlavnej púte na sviatok Nanebovzatia Panny Márie 15. 8. sa zúčastňuje priemerne asi 10 – 15 tisíc pútnikov. Kompletný program počas púte (omše, krížové cesty, spovede) sa preto koná vonku pri poľnom oltári na veľkom priestranstve, resp. v bezprostrednom okolí, a to za každého počasia.

Sväté omše sa počas pútí vzhľadom na vysoký podiel maďarskej menšiny v Nitrianskom kraji slúžia separátne v dvoch jazykoch.

Pre pozvaných hostí, prípadne starších pútnikov, je určený priestor vytvorený plastovými stoličkami s kapacitou 100 miest. Ostatní pútnici sú sústredovaní do ohraničených sektorov, spojených koridorom pre plynulejší pohyb.

Spovedanie pútnikov je zabezpečené v pútnickom areáli improvizovane, stoličkami, kľakátkami a slnečníkmi.

Jedinou stabilnou časťou pútnickej infraštruktúry je predajňa kresťanskej literatúry a devocionálií, ktorá je súčasťou komplexu misijného domu; predaj upomienkových predmetov zabezpečujú ambulantly predajné stánky.

V areáli nie je pre pútnikov k dispozícii žiadne ubytovacie zariadenie, pútnici zvyknú prenocovať vonku v prinesených spacích vakoch, prípadne v kostole. Mimo religiózneho komplexu môžu pútnici využiť široké spektrum ubytovacích zariadení rozptýlených v rôznych častiach Nitry.

Občerstvenie pútnikov zabezpečujú mobilné stánky, kde je možné zakúpiť minerálne vody a zmrzlinu. Pitná voda je zabezpečená otvorenými hydrantmi a privezenými cisternami.

Hygiena pútnikov je zabezpečená suchými i mobilnými sociálnymi zariadeniami.

V prípade potreby môžu pútnici využiť prítomnú lekársku službu so sanitkou alebo služby rehoľných sestier so zdravotným vzdelaním.

Počas pútí je výrazne posilnený aj počet odpadkových košov v podobe kovových konštrukcií s igelitovými vrecami a sú tu pristavené aj veľkoobjemové kontajnery.

Zvládnuť púť po organizačnej stránke pomáha usporiadateľská služba zložená z dobrovoľníkov.

V čase konania púte dochádza k dopravnej výluke s výnimkou miestnej hromadnej dopravy. Dopravu usmerňuje polícia a na poriadok dozerá aj mestská polícia. V záujmovom území nie je žiadne vyhradené

parkovisko, preto motorizovaní pútnici zvyknú odstaviť svoje automobily v blízkych, resp. vzdialenejších uliciach.

Pútnické miesto Nitra- hradný areál

Druhým pútnickým centrom v Nitre je hradný areál. Z hľadiska cirkevnej organizácie patrí pod správu sídla diecézy – Katedrálu sv. Emeráma a je samostatnou farnosťou.

Putovanie na Nitriansky hradný vrch je pomerne mladého dáta a je späté s uctievaním vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda. Hradný vrch sa stal dejiskom púte, konanej vždy 5.7. od roku 2006.

Predmetom kultu sú relikvie oboch vierozvestcov, ako aj relikvie sv. Svorada a Benedikta. Navyše z historického hľadiska Hradný vrch lepšie korešponduje s miestom uskutočnenia misie vierozvestcov ako pôvodné dejisko na Kalvárii.

Pútnický areál sa nachádza v bezprostrednej blízkosti **hradu**, vyhláseného za národnú kultúrnu pamiatku. Hradný komplex tvoria tri chrámové priestory vytvorené v rôznych časových obdobiach. Najstaršou časťou katedrály je románsky kostolík sv. Emeráma.

Celý program púte je realizovaný vonku. Vzhľadom na ešte len budujúcu sa tradíciu púte, ešte nie je ani stabilne určený stály priestor jej konania, najmä čo sa týka lokalizácie poľného oltára, ktorý bol postavený na parkovisku pod severovýchodnými múrmi hradu.

Rovnaká je aj situácia aj v prípade ďalšej infraštruktúry a preto aj v tomto prípade dominujú zariadenia mobilného charakteru.

K zariadeniam infraštruktúry úzko spätými s pútnikmi patria improvizované spovedeľnice, ktoré sú tvorené stoličkami a kľakátkami. Boli umiestnené a diskkrétne rozptýlené v priestore bývalej hradnej priekopy.

Ďalšia infraštruktúra v okolí areálu bola v čase konania púte reprezentovaná mobilnými stánkami s literatúrou.

Celý pútnický areál bol ozvučený a pre lepšiu vizualizáciu obradov bola nainštalovaná aj veľkoplošná obrazovka. V areáli turistickú infraštruktúru dopĺňali vhodne rozptýlené sociálne zariadenia.

Nakoľko sa púť konala v júli, bolo nutné vyriešiť aj občerstvenie pútnikov. To bolo zabezpečené stánkami, v ktorých dobrovoľníci poskytovali v plastikových pohároch bezplatne minerálnu vodu. Nachádzali sa v miestach s najväčšou frekvenciou pútnikov, t. j. v blízkosti pútnického oltára a tiež na prístupových cestách k nemu. V ich bezprostrednej blízkosti sa nachádzali aj odpadkové kontajnery, čím sa eliminovalo znečistenie areálu.

V prípade zdravotných problémov mohli pútnici využiť pripravenú zdravotnícku pomoc priamo v priestore areálu.

Predaj upomienkových predmetov, reprezentovaných výrobkami ľudových remesiel a stánky s občerstvením boli citlivo umiestnené mimo pútnický areál, na hlavnej prístupovej uličke vedúcej do pútnického areálu. S výnimkou jedného kamenného obchodu, zameraného na predaj suvenírov, išlo výhradne o ambulantný predaj.

Príchod väčšieho množstva pútnikov si žiadal aj dopravné obmedzenia; všetky prístupové cesty k hradu boli uzavreté a dopravu v tomto čase organizovala polícia.

Záver

Religióznym cestovným ruchom v meste Nitra je založený na mariánskom kulte (tradícia z 18. stor.) a kulte uctievania sv. Konštantína a Metoda (s tradíciou budovanou od konca 20. stor.). Religiózne motivované príchody sú koncentrované do dvoch nitrianskych lokalít - na Kalváriu a hrad.

Pre rozvoj aj religiózneho cestovného ruchu je veľmi dôležitá výborná dopravná dostupnosť mesta najmä prostredníctvom automobilovej dopravy, ktorá je v dnešnom turizme rozhodujúca.

Pútnický program je konaný na voľnom priestranstve na poľnom oltári v bezprostrednej blízkosti kostola, resp. katedrály.

Infraštruktúra zodpovedá motivácii pútnikov, je zastúpená mobilnými stánkami s devocionáliami, v areáloch sú vyhradené priestory pre spovedanie pútnikov.

Návštevníkom sú k dispozícii mobilné hygienické zariadenia. Počas konania pútnických akcií sú k dispozícii dobrovoľníci, ponúkajúci bezplatne minerálnu vodu, záchranná služba a zmeny v organizácii dopravy riadi polícia.

Religióznym cestovným ruchom v prípade Nitry neovplyvnil podstatným spôsobom infraštruktúru v meste. Jediným stacionárnym typom infraštruktúry je predajňa náboženskej literatúry na Kalvárii. Je to spôsobené ohraničením pútnických akcií na 3 - 4 dni počas roka.

Literatúra

- ANDRYSZCZAK, A., 2005: Taizé – Pielgrzymka Zaufania przez Ziemię. In: Peregrinus Cracoviensis 16. Bilka–Wodecka E., Sołjan I. red. Kraków: Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, 159–165.
- CZYRNIK-SOŁJAN, I., 1993: Katolické pielgržymky mniejšozci narodowych w Stanach Zjednoczonych na przykładzie Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown. In: Turyzm, roč. 3, č. 1, 41–55.
- ČIČO, M., 2002: Kalvárie a Krížové cesty na Slovensku. 1. vyd. Bratislava, Pamiatkový ústav, 388s.
- ČUKA, P., 1998: Analiza geograficna ošrodka pielgržymkowego Staré Hory (w Górach Starohorských w Šrodkowej Słowacji). In: Peregrinus Cracoviensis 6. Jackowski, A. red. Kraków : Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, 99–107.
- KAPERA, I., 2002: Ruch pielgržymkowy do Szczyrzyca. In: Peregrinus Cracoviensis 12. Jackowski A., Sołjan I. red. Kraków: Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, 199–207.
- KAPERA, I., 2004: Ruch pielgržymkowy do Limanowej. In: Peregrinus Cracoviensis 15. Bilka–Wodecka E., Sołjan I. red. Kraków: Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, 178–186.
- MARIOT, P., 1983: Geografia cestovného ruchu. 1. vyd. Bratislava, Veda, 249s.
- PIHET, CH., VIOLIER, PH., 1993: Lourdes. Przestrzeń miejska i funkcja turystyczna. In: Turyzm, roč. 3, č. 1, 31–39.
- RINSCHÉDE, G., 1992: Forms of Religious Tourism. In: Annals of Tourism Research, roč. 19, č.1, 51–67.
- SZCZEPANKIEWICZ-BATTEK, J., 2004: Różant- pielgržymkowe centrum Łużyc. In: Peregrinus Cracoviensis 15. Bilka–Wodecka E., Sołjan I. red. Kraków : Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, 93–104.
- ZEMENE, M. R., 1998: Nitra v období reforiem slovenskej spoločnosti. (1711-1849). In: M.R. Zemen: Dejiny Nitry: Od najstarších čias po súčasnosť. 1. vyd. Nitra, Mesto Nitra, 211–240.

Príspevok vznikol za finančnej podpory projektu CGA VI/5/2005

The Peculiarities of Religious Tourism in the Nitra City

Alfred KROGMANN

Summary: The religious tourism in the Nitra city is based on Virgin Mary's cult (the tradition from the 18th century) and Sts. Constantine and Methodius cult (with tradition created from the end of the 20th century). Religiously motivated arrivals are concentrated in two Nitra localities – The Calvary and The Castle. Superior traffic accessibility of the city especially by cars is very important for the development of religious tourism and it is crucial in contemporary tourism. Pilgrimage programme is held in the open air on a field altar situated in a close distance of the church or cathedral. The infrastructure goes with a motivation of the pilgrims, it is represented by the mobile stands with devotionals, designated areas are reserved for pilgrims cogession. There are the mobile sanitary facilities at visitors disposal. During the pilger events some volunteers offer free mineral water, the rescue service is at disposal and the police guide the traffic changes.

In the case of the Nitra city the religious tourism did not influence the infrastructure in the significant way. The only stationary type of infrastructure is a religious literature bookshop on the Calvary. It is caused by the fact that religious tourism and pilgrimage in the Nitra city is reduced only to 3 or 4 days a year.

Adresa autora:

RNDr. Alfred Krogmann, PhD.
Katedra geografie a regionálneho rozvoja
Fakulta prírodných vied, Univerzita Konštantína Filozofa
Tr. A. Hlinku 1, 949 74 Nitra
akrogmann@ukf.sk